

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การสื่อสารของชุมชนบ้านครัวในการสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชนในกรณีพิพาทโครงการก่อสร้างถนนรวมและกระจายการจราจร” แบ่งรายละเอียดเนื้อหาสำคัญของระเบียบวิธีวิจัยเป็นหัวข้อ ดังนี้

1. รูปแบบของการวิจัย
2. กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย
3. วิธีการเข้าถึงข้อมูลและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
5. ความเชื่อถือได้ของข้อมูล
6. การวิเคราะห์ข้อมูล
7. การนำเสนอข้อมูล

โดยมีรายละเอียดของหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาข้อเท็จจริง เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันในแนวทางการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาของคนในชุมชน และสิทธิของชุมชน ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยในระดับลึก (In-depth) ดังนั้น การศึกษาวิจัยครั้งนี้จึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน บริบทแวดล้อมภายในชุมชน และวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชุมชน ซึ่งมีโครงสร้างและกระบวนการที่ซับซ้อน ทั้งในเรื่องของความรู้สึกนึกคิดระดับบุคคล ลักษณะความเป็นชุมชน และผลกระทบของสังคมระดับประเทศ การวิจัยจึงต้องอาศัยความตั้งใจ ความจริงใจ ความละเอียดลึกซึ้ง และความต่อเนื่องของระยะเวลาในการวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงดังกล่าว รูปแบบการวิจัยได้คำนึงถึงความเหมาะสมและความสอดคล้องกับสภาพการวิจัยโดยผู้วิจัยได้นำหลักการของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มาใช้เป็นแบบแผนและเป็นแนวทางในการวิจัย เพื่อศึกษาวิเคราะห์ให้เกิดความเข้าใจอย่างถ่องแท้

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้คือ คณะทำงานเฉพาะกิจ จำนวน 3 คน
กรรมการชุมชนจำนวน 7 คน และชาวชุมชนบ้านครัว จำนวน 10 คน รวม 20 คน

วิธีการเข้าถึงข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้จัดลำดับการเข้าถึงข้อมูลดังนี้

1. ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของชุมชน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ หลักคำสอนและหลักปฏิบัติทางศาสนา อิสลามโครงสร้างทางสังคม และสภาพแวดล้อมทั่วไปภายในชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิจัยและเตรียมความพร้อมในการเข้าพบกลุ่มเป้าหมาย
2. ผู้วิจัยทำการศึกษาวิจัยเบื้องต้น โดยลงสำรวจพื้นที่ของชุมชนในระหว่างการศึกษา และเข้าร่วมกิจกรรมกับคนในชุมชน และเกริ่นแนะนำตัวกับกลุ่มเป้าหมายพอสังเขป
3. ทำหนังสือผ่านคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อขออนุญาต และขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
4. ผู้วิจัยเข้าพบกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นแกนนำชุมชน (หนึ่งในคณะทำงานเฉพาะกิจ) โดยการนัดหมายและแนะนำโดยกรรมการชุมชน ในการเข้าพบครั้งนี้ผู้วิจัยได้แนะนำตัวโดยแสดงบทบาทของนักวิจัย จากนั้นอธิบายและบอกถึงจุดมุ่งหมายในการวิจัย แลกคำถามในการสัมภาษณ์ และประโยชน์ของการวิจัย และขอความร่วมมือจากกลุ่มเป้าหมาย
5. ในระหว่างการรอการพิจารณาเพื่อเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย (คณะทำงานเฉพาะกิจ) ผู้วิจัยเข้าพบปะเยี่ยมเยียนกลุ่มเป้าหมายอย่างสม่ำเสมอและร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ชุมชนจัดขึ้น
6. เมื่อได้รับการพิจารณาและความร่วมมือจากกลุ่มเป้าหมายแล้ว ผู้วิจัยทำการชี้แจงกรอบในการวิเคราะห์วิจัย และตกลงกับกลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับการเก็บข้อมูลต่าง ๆ ซึ่งใช้ระยะเวลาในการพูดคุยแต่ละครั้งประมาณ 1-2 ชั่วโมง จำนวนครั้งที่ขอสัมภาษณ์ ประมาณ 2-3 ครั้ง
7. ผู้วิจัยดำเนินการในกระบวนการเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายตามข้อตกลงร่วมกันกับการร่วมทำกิจกรรมหรือเยี่ยมเยียนกลุ่มเป้าหมายอย่างสม่ำเสมอ การเก็บข้อมูลจึงดำเนินไปด้วยความจริงใจ ความไว้วางใจ และการรักษาสัมพันธ์ภาพตลอดระยะเวลาการวิจัย

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยอาศัยวิธีการที่หลากหลายในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงและสมบูรณ์ โดยกำหนดวิธีการเก็บข้อมูลดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ได้แก่ ข้อมูลจากทะเบียนประวัติคณะกรรมการชุมชน ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ข้อมูลจากสื่อสิ่งพิมพ์เกี่ยวกับเหตุการณ์กรณีพิพาท ตามขอบเขตการวิจัย
2. การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกต (Observation) ผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participatory Observation) ในระหว่างการทำกิจกรรมร่วมกับคนในชุมชน รวมไปถึงการสังเกตพฤติกรรม การแสดงออกของคนในชุมชนในบริบททั่วไป
3. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (Interview) ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ที่ไม่เป็นทางการ (Informal Interview) ควบคู่ไปกับการสังเกตอากัปกริยา ท่าทางระหว่างการสัมภาษณ์พูดคุย นอกจากนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์หลายวิธีผสมผสานกัน ได้แก่
 - 3.1 การสัมภาษณ์แบบเปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบ เพื่อให้อิสระแก่ผู้ถูกสัมภาษณ์ ได้พูดถึงเรื่องราวต่าง ๆ ทั้งที่เป็นเรื่องราวทั่วไป สถานการณ์ปัจจุบัน และเรื่องราวเหตุการณ์ในอดีต ความรู้สึก ความคิดเห็นของตนเองไปเรื่อย ๆ ซึ่งทำให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เกิดความรู้สึกเป็นกันเอง
 - 3.2 การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยใช้วิธีการนี้เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงซึ่งอาจเป็นความรู้สึกนึกคิด เหตุผล หรือกฎระเบียบหลักคำสอนทางศาสนา เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่กลุ่มเป้าหมายได้ประสบมา ทั้งนี้ผู้วิจัยจะคำถามพูดคุยประเด็นทั่วไปและใช้คำถามแบบหยั่งลึก (Probe) เข้าสู่ประเด็นในการวิจัย เช่น การสมมติเหตุการณ์เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเปรียบเทียบได้ชัดเจนและแสดงความคิดเห็น ความรู้สึก และปฏิกิริยาออกมาโดยไม่รู้ตัว
 - 3.3 การล้อมวงสนทนากลุ่ม (Focus group) ผู้วิจัยเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนและมีโอกาสเข้าพบกลุ่มเป้าหมาย และได้พูดคุยเรื่องราวโดยทั่วไปตลอดจนเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นช่วงที่มีกรณีพิพาท

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

1. แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่ไม่เป็นทางการ
2. เครื่องบันทึกเสียงพร้อมเทป
3. กล้องถ่ายภาพ
4. การจดบันทึก

โดยมีรายละเอียดของแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่ไม่เป็นทางการ ดังนี้

การสัมภาษณ์เชิงลึกไม่เป็นทางการ เป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยศึกษาจากเทคนิคการสร้างและแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง โดยให้แนวคำถามครอบคลุมกรอบแนวคิดและขอบเขตของการวิจัย และเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เนื้อหาของคำถามสามารถปรับได้ตามลักษณะของผู้ถูกสัมภาษณ์ ช่วงเวลา และโอกาส แนวคำถามเป็นคำถามปลายเปิดที่ผู้ถูกสัมภาษณ์สามารถตอบและแสดงความคิดเห็นได้ แนวคำถามประกอบด้วย

1. ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิสัมพันธ์ของชาวชุมชนบ้านครัว
 - การดำเนินชีวิตประจำวัน
 - การพบปะพูดคุย
 - เรื่องราวที่สนใจ
 - กิจกรรมที่ทำ ช่วงเวลา
 - บริบทแวดล้อมภายในชุมชน
2. ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะและปัจจัยที่ชาวชุมชนแสดงออกถึงความรู้สึกผูกพัน ความรู้สึกติดถิ่น และการนสานความร่วมมือต่าง ๆ ในชุมชน
 - ความรู้สึกนึกคิด ทศนคติที่มีต่อชุมชน
 - ลักษณะ / รูปแบบของการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน
 - การแบ่งงานกันทำภายในชุมชน

3. ข้อมูลเกี่ยวกับกลยุทธ์การสื่อสารของแกนนำชุมชนบ้านครัวในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นในกรณีพิพาทโครงการก่อสร้างถนนรวมและกระจายการจราจร
- เหตุการณ์ในช่วงที่เกิดกรณีพิพาท
 - รูปแบบการสื่อสารระหว่างแกนนำ
 - รูปแบบการสื่อสารระหว่างแกนนำกับคนในชุมชน
 - รูปแบบการสื่อสารระหว่างแกนนำกับพันธมิตร
 - รูปแบบกิจกรรม วิธีดำเนินการ
 - การจัดการต่าง ๆ ภายในชุมชน

ความเชื่อถือได้ของข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการตรวจสอบหลายวิธีด้วยกันคือ การศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ การใช้สัมภาษณ์เจาะลึก การสังเกตอากัปกริยา การแสดงออกในขณะสัมภาษณ์หรือพูดคุยกับแกนนำ กรรมการชุมชน และชาวชุมชนทั่วไป ตลอดจนการตรวจสอบข้อมูลโดยให้กลุ่มเป้าหมายที่ได้สัมภาษณ์เป็นผู้ตรวจสอบประเด็นสำคัญต่าง ๆ และข้อมูลทุกส่วนมาใช้ประกอบกันในการทบทวนตรวจสอบข้อมูล นอกจากนั้น ความเชื่อถือได้ของข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยให้ความสำคัญต่อกระบวนการในการเก็บข้อมูลเป็นอย่างยิ่ง และมีแนวทางปฏิบัติเพื่อเสริมสร้างความน่าเชื่อถือของข้อมูลเพิ่มขึ้น ดังนี้

1. ควบคุมสถานการณ์การวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือโดยการสร้างสัมพันธภาพและความจริงใจ ความไว้วางใจที่ดีกับกลุ่มเป้าหมายอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้เกิดความร่วมมือตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัย
2. ก่อนการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ชี้แจงรายละเอียดและขั้นตอนในการวิจัย ทำความเข้าใจร่วมกันกับกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้เกิดความร่วมมือ สามารถให้ข้อมูลได้ตามความเป็นจริง
3. ผู้วิจัยฝึกฝนและพัฒนาตนเองในเรื่องเทคนิคการสัมภาษณ์ การสังเกต และการบันทึกข้อมูล ทั้งก่อนการเก็บข้อมูลจริงเพื่อให้เกิดทักษะก่อนดำเนินการเก็บข้อมูลจริง
4. ผู้วิจัยกำหนดบันทึกการสังเกต โดยการจดจำปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นหากช่วงเวลาที่เก็บข้อมูลไม่สามารถทำการบันทึกด้วยการจดบันทึกได้ และเมื่อออกจากชุมชนแล้ว ผู้วิจัยดำเนินการบันทึกปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยทันที หากเป็นการสัมภาษณ์ที่ได้ขออนุญาตผู้

ถูกสัมภาษณ์แล้ว เมื่อการสัมภาษณ์เสร็จสิ้น ผู้วิจัยถอดเทปการสัมภาษณ์อย่างละเอียดตามความเป็นจริงในทันที ซึ่งช่วยให้สามารถลำดับประเด็นและเหตุการณ์ได้อย่างต่อเนื่องและนำข้อมูลที่สรุปได้ไปวางแผนในการสัมภาษณ์ครั้งต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

5. ผู้วิจัยให้ความสำคัญเรื่องจริยธรรมในการทำการวิจัยและเคารพสิทธิส่วนบุคคลของกลุ่มเป้าหมาย กรณีที่กลุ่มเป้าหมายไม่เต็มใจที่จะให้สัมภาษณ์ในบางประเด็นก็สามารถ ยกเลิกการให้ข้อมูลได้ทุกขั้นตอนการวิจัย และพยายามไม่ให้เกิดผลเสียต่อกลุ่มเป้าหมายและชุมชน

การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากที่ได้ข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีที่ต่าง ๆ แล้ว ผู้วิจัยจะนำข้อมูลมาจัดระบบข้อมูล รวบรวม และแบ่งหมวดหมู่และประเภทของข้อมูลตามขอบเขตของการวิจัย จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีในบทที่ 2 เป็นกรอบในการวิเคราะห์โดยแบ่งการวิเคราะห์ข้อมูลตามสัดส่วนของวัตถุประสงค์การวิจัย

รายละเอียดของการวิเคราะห์ข้อมูลแต่ละส่วนมี ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละกรณีศึกษาโดยการจัดแฟ้มข้อมูล การวิจัยครั้งนี้มีการเก็บข้อมูลในหลายรูปแบบแบ่งออกเป็น ข้อมูลเอกสาร ข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพไม่สามารถแจงนับได้ ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์โดยการตีความหมาย โดยนำเอาคำ วลี ประโยค อากัปกิริยา พฤติกรรมการแสดงออก บริบททางสังคม มาจัดเป็นระบบหมวดหมู่ตามความเกี่ยวข้องตามขอบเขตการวิจัย
2. การสรุปเรื่องของแต่ละกรณีศึกษา วิเคราะห์หาข้อสรุปตามสาระสำคัญของการวิจัย โดยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมดมาผสมผสานกันเพื่อนำไปสู่การสรุปประเด็นในแต่ละกรณีศึกษา
3. วิเคราะห์สรุปรวม โดยนำข้อมูลสาระสำคัญของแต่ละกรณีศึกษา มาตีความหมายเพื่อสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Inductive Method) โดยการวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ และปัญหานำการวิจัย

การนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลในแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analysis Descriptive) โดยนำเสนอข้อมูลตามสัดส่วนของปัญหานำในการวิจัย ประกอบกับการบรรยายขั้นตอนหรือวิธีการต่างๆ โดยการนำเสนอข้อมูลแบ่งเป็น 5 ส่วนตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ

1. ข้อมูลเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ชาวชุมชนบ้านควัว
2. ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะและปัจจัยที่ชาวชุมชนแสดงออกถึงความรู้สึกผูกพัน ความรู้สึกติดถิ่น และการผ산ความร่วมมือต่าง ๆ ภายในชุมชน
3. ข้อมูลเกี่ยวกับกลยุทธ์การสื่อสารของแกนนำชุมชนบ้านควัวในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ในกรณีพิพาทโครงการก่อสร้างถนนรวมและกระจายการจราจร